

Den goda förskolan ett kommunikations- och dokumentationsperspektiv - Exempel och förebilder

Ulrica Ellmin Cederholm

Den här artikeln handlar om förskolans kvalitet och vad som kan göras utifrån ett kommunikations- och dokumentationsperspektiv. Forskning, utredningar och erfarenheter visar på barns stora potential att lära. Grunden i kvalitetsarbetet i förskolan är barns lärande och utveckling i en miljö som stimulerar det goda lärandet och ger barn möjlighet att utvecklas på olika sätt. För att synliggöra detta arbete krävs både fungerande kommunikation internt och externt i verksamheten och adekvat dokumentation. En dokumentation som är meningsfull att kommunicera. En dokumentation som inte bara speglar lärande och utveckling utan också bidrar till detta. Hur duktiga är förskolan på att skapa miljöer som stimulerar barns lärande? Hur dokumenterar och kommunicerar förskolan detta? I denna artikel tar jag upp två positiva exempel på det, ett från en lokal förskola och ett från en hel kommun.

”Jag var på ett seminarium ”Professionellt förhållningsätt till föräldrar” och föreläsaren frågade vilka av oss 100 personer som tyckte om föräldramöten. Jag var den enda bland dessa hundra som räckte upp handen.” (pedagog mellansverige)

”Vi gör många kvalitetsenkäter i kommunen. Jag brukar säga till min personal ni måste utbilda föräldrarna i hur de ska svara på dessa enkäter.” (chef för förskolans verksamhet i en kommun)

”Dagen har varit bra. Vi har lekt och varit ute. Vi har precis avslutat mellis.” (pedagog förskola på frågan från föräldern som undrar vad barnet har gjort under dagen på förskolan)

Vid ett av mina besök på förskolan inleder pedagogen.

”Vi har en gäst här idag. Är det något ni vill fråga henne?”

Barnen funderar en stund och snart räcker de upp handen och frågar:

Barn 1: ”Vad heter du?”

- ”Ulrica”

Barn 2: ”Vad gör du här?”

- ” Jag ska hälsa på er och se vad era fröknar gör på förskolan.”

Barn 3: ”På vår förskola har vi inga fröknar, de är pedagoger”, upplyser barnet mig vänligt.

Exemplen ovan illustrerar olika situationer i förskolans vardag där kommunikationen blir central och viktig att hantera och som på olika sätt bidrar till bilden av förskolan. Det är utgångspunkten för denna artikel. Det goda arbetet - förskolans kvalitativa arbete – måste gestaltas för att bli konkret och kommunicerbart. Information och kommunikation är en resurs och kräver nytänkande inte minst i en kvalitetsmedveten och konkurrensutsatt förskola. Kommunikation är en central stödprocess. Fungerar inte kommunikationen, så fungerar inte huvudprocessen, t ex lärandet, förändringsarbetet, förståelse för varandras uppdrag/vardag, relationen mellan ledning-pedagog- barn-föräldrar-omvärld. Det gäller alltså att urskilja vad som är kommunikation och effektivisera den så att huvudprocessen lättare når sitt mål.

Kommunikationen är grunden för gemensam handling, gemensamma strävanden, ökad klarhet och förståelse mellan människor. Utan god kommunikation ingen god utveckling.

En god kommunikation i förskolan kan effektivisera verksamheten exempelvis genom att

- skapa handlingsutrymme
- skapa korrekta förväntningar
- skapa allmän förståelse (acceptans) för verksamheten
- stärka befintliga relationer och utveckla nya
- få relevant kunskap om omvärlden

Bilden av kvalitet i förskolan – hur ser den ut egentligen?

Svaret beror på vem du frågar. Låt oss börja internationellt. Sverige betraktas som ett föregångsland när det gäller förskolan. I OECD-rapporten ”Starting Strong” lyfts förskolan fram som något väsentligt och ett steg mot ökad förståelse av barns stora potential att lära. Samtidigt är förskolan ofta ”utsatt för neddragningar och verksamheten värderas inte” (Dahlberg, 2007). Men vad säger förskolans egna pedagoger, föräldrar och barn – de som är i verksamheten? Förskolans huvudaktörer är de som har svårt att kommunicera och synliggöra detta goda och genomtänkta arbete som utförs.

Förväntningarna på förskolan är stora och de kommer från skilda håll. Sedan slutet på 1990-talet har kvalitén i förskolans och skolans verksamhet ifrågasatts från många håll och på många områden.

Bild 1 Bilden av och förväntningar på förskolan

Att intresset för kvalitet i förskolan ökat de senaste åren är uppenbart, det kan vi ta del av i allehanda medier. Det handlar om allt från byggnader, ventilation, större barngrupper, personaltäthet och personalens utbildning till det pedagogiska innehållet, privatiseringens fördelar och nackdelar. Kritik riktas också mot att förskolan i ökad utsträckning börjar ta efter

och likna skolans arbetsmetoder med bedömning och värdering av barnens kunskaper med olika kunskapstest. Man får bilden av sjunkande kvalitet.

Skolverket har fått i uppdrag att se över den nuvarande läroplanen. Uppdraget innebär en ambitionshöjning när det gäller det pedagogiska arbetet. Förslag till riktlinjer fokuserar bland annat (Skolverket, 2009):

- Begreppet kommunikation blir aktuellt som komplement till begreppet språk.
- Personalens kompetens lyfts fram, samt hur personalen uppfattar och använder sitt handlingsutrymme.
- Förskollärarens ansvar betonas för att läroplanens mål och intentioner genomsyrar hela verksamheten liksom ansvaret att initiera och utveckla uppföljning och utvärdering. Också vikten av att initiera pedagogiska diskussioner utifrån det som sker i verksamheten i syfte att utveckla verksamheten poängteras.
- Vikten av att utvärderingar utgår ifrån barnets perspektiv dvs från kunskapen om hur barnet tänker och förstår betonas. De ska bland annat belysa i vilka situationer och i vilka sammanhang som barnet visar intresse, gensvar och motivation för det som förskolan erbjuder. Detta gäller såväl innehåll som arbetsätt och arbetsformer.
- Vikten av att förskolan använder flera verktyg och metoder för dokumentation och utvärdering för att visa hur man skapar förutsättningar för varje barns utveckling och lärande läggs fast.

Såväl kritik som förväntningar är således omfattande vilket kräver kompetenta ledare med förmåga att tillsammans med sina medarbetare utveckla verksamheten i en positiv riktning men också att kunna kommunicera detta på ett tydligt sätt.

Kvalitet i förskolan – vad är det?

Kvalitet i förskolans verksamhet är på samma gång en aktuell, central och komplicerad fråga och belysas ur olika aktörers perspektiv.

Kvalitet ur pedagogperspektivet. Ser man till Skolverkets rekommendationer *Allmänna råd för Kvalitet i förskolan*, (2005), betonas betydelsen av pedagogens förhållningssätt eller som det står ”Det råder en samsyn inom forskningen om att en viktig kvalitetsfaktor i förskolans pedagogiska arbete är personalens förhållningssätt” (sid. 26). Vidare i texten heter det att ”Respekten för barnet är grunden för pedagogernas förhållningssätt och deras syn på barns utveckling och lärande” (sid. 26). Förhållningssättet skall karaktäriseras av engagemang och emotionell närhet och det bör hos pedagogen finnas en kunskapssyn som tar fasta på barnens kompetens och deras delaktighet i lärandet.

Kvalitet ur föräldraperspektivet. Petersson & Sjögren (2006) som frågat föräldrar redovisar att föräldrarna upplever processen som ” den största bärande av kvalitet”, dvs. vad barnen får

vara med om har stor betydelse för hur föräldrarna ser på kvaliteten i förskolan. Det som föräldrar oroar sig mest över är strukturkvalitet, det vill säga yttre förutsättningar, organisation och resurser.

Kvalitet ur barnperspektivet. Pramling, Samuelsson & Sheridan (1999) menar att kvalitetsbegreppet ska användas i syfte att beskriva pedagogiska processer i förskolan utifrån det lärande barnets perspektiv. Pedagogisk kvalitet skapas i mötet mellan pedagoger och barnet och omfattar såväl pedagogens förhållningssätt gentemot barnet som barnets läroprocess. Pedagogisk kvalitet handlar om pedagogens förmåga att knyta an förskoleverksamhetens innehåll och målsättningar till barnets egna intentioner och vilja att lära. I serien Forskning i fokus nr 29 (Myndigheten för skolutveckling, 2006) skriver Pramling Samuelsson att utbildade lärare har minskat i förskolan under en 10-års period samtidigt som barngrupperna ökat. Detta påverkar naturligtvis kvaliteten, menar författaren.

Att jobba med kvalitetsutveckling i förskolan – vilken modell ska man välja?

I en studie av kvalitet i förskola och skola redovisas några olika kvalitetsmodeller vilka förutsätter att verksamheten betraktas som ett nätverk av processer. Olika modeller belyser olika delar av den verklighet (och verksamhet) som de avser att kvalitetsutveckla. Ingen mer kvalificerad modell går att genomföra utan betydande information, utbildning och diskussion om man vill gå på djupet med kvalitetsfrågorna i förskola/skola. Man kan skönja fyra processegenskaper som kan ses som särskilt viktiga. (Ellmin & Ellmin Cederholm, 2009)
Modellen ska vara:

- illustrativ (ge överblickbarhet)
- kommunikativ (ge ett gemensamt språk så olika aktörer förstår varandra)
- konkretiserande (ge en ordnad struktur och göra kvalitetsfrågor mer begripliga)
- legitimerande (ge acceptans och erkännande av arbetets inriktning och resultat)

Hur detta kan nås illustreras med exempel från en enskild förskolas kvalitetsarbete.

Kristallen – en kvalitetsförskola i Nacka

Förskolan Kristallen är en kommunal förskola i Nacka kommun. Under förskolerektor Tuula Aula bildar Kristallen och tre andra närliggande förskolor en större resultatenhet. Förskolan Kristallen består av fyra avdelningar som är åldershomogena. Personalen på förskolan Kristallen består av 14 pedagoger varav hälften är förskollärare med examen, en kokerska och en pedagogisk handledare med administrativa uppgifter också för de övriga tre förskolorna samt förskolerektor Tuula Aula. På Kristallens egen hemsida kan man läsa:

”Vi bygger upp tryggheten kring barnets tillit till sin egen förmåga, i vår miljö och med vår barnsyn.”

Att kliva in i förskolan Kristallens entré är som att kliva in i en vanlig förskola, i alla fall till en början... De ljusgula pavijongerna ger inga bestående intryck på mig och min kollega när

vi anländer. Inte heller första tamburkontakten är överrumplande även om den är inbjudande på förskolevis. Detta har vi sett på flera förskolor i landet. Men när vi väl sätter oss ner med några medarbetare i intervjuer händer det något tydligt. Vi vill inte säga att vi aldrig har mött något liknande tidigare, det vill säga så förankrade pedagoger. Pedagoger som med tydlighet och stringens kan sätta ord på vad de gör i den pedagogiska verksamheten och förtydliga sitt arbete och tankar med konkreta exempel, men vi vill säga att det ändå är ganska ovanligt. Detta var en smula överväldigande.

Det som bäst sammanfattar våra intryck av förskolans arbete med kvalitetsutveckling är tydlighet, långsiktighet och mod, då främst hos förskolans ledare men också bland personalen där förskolans uppdrag och läroplan tydligt förankrats och integrerats i såväl personalens attityder och konkreta arbetssätt som i organisationens struktur och uppbyggnad. Reggio Emilia-pedagogiken är den största gemensamma nämnaren för detta utvecklingsarbete. Engagerade och utvecklingsbenägna medarbetare, tydlig och konsekvent ledning den andra. Den kvalitetsmodell man valt har gett verktyg för det konkreta kvalitetsarbetet och satt fokus på den viktiga processen och förbättringsområden.

Vi har genom intervjuer förstått och med egna ögon sett barnens möjligheter att utvecklas som kompetenta barn och där barnen är aktiva medaktörer och delaktiga i sin vardag och utveckling i smått som i stort. Föräldrar bekräftar också detta via enkätsvaren. Det som imponerar är synen på barnen och hur miljön kontinuerligt försöker anpassas till dem. Den pedagogiska utvecklingsmiljön och personalens medvetenhet skapar möjligheter och utmaningar för varje barn.

Förskolerektor tycker att kvalitetsarbetet har påverkat samarbetet på alla nivåer på förskolan (ledning - medarbetare, medarbetare- medarbetare, barn- pedagog, barn-pedagog-förälder). När det gäller samarbetet mellan ledningen och pedagogerna så vet alla vad det gör – delegeringen är utbredd.

Vilka områden har förändrats på grund av kvalitetsarbetet?

Konkreta förändringar har skett inom fem huvudområden: kvalitet i den pedagogiska verksamheten, dokumentation av verksamhetens kvalitet/beskrivning av resultat, kvalitet i pedagog – barn relation, samarbetet hem och förskola samt på vilket sätt man ger hjälp och stöd till barnet.

Barnens utvecklingsmiljö. Så här uttrycker förskolans rektor det hur barnens miljö förändrats. "Ja herregud det har hänt massor! Allt är tillgängligt för barnen. Personalens attityder har förändrats från det går ej till det går. Vårt uppdrag är i fokus. Vi gick igenom fortbildning och handledning. Jag lyssnar och är med och tillsammans görs nya planer för utveckling."
(förskolerektor)

Den fysiska miljön utformas på barnens nivå och estetiken är viktig, vilket illustreras i bilderna nedan.

Förskolans olika aktivitetsstationer med fokus på lärande kan illustreras med bilderna nedan.

När det gäller *den fysiska miljön* har det skett en stor förändring. Den fysiska miljön har blivit mer barnvänlig. Förr var det höga bord och material som inte alltid kunde nås av barnen. Nu är allt på barnens nivå och designat för en lärandemiljö så att alla kan ta själv eller ta hjälp av en kompis. Det finns lekhörna, skriv- och rithörna, vattenateljé, staffli och pysselbord, bygghörna och familjhörna, reflektionsrum, lugna rummet och regnbågsrum mm. Miljön försöker inbjuda till utmaningar. Eller som en pedagog uttryckte det – ”*rummen ropar kom!*”. I matsalen finns låga bord och stolar och där barnen ges möjlighet att ta mat, sallad och efter maten duka av själva.

När det gäller den *psykiska miljön* (kamrater, regler för samspel etc) menar de intervjuade pedagogerna att klimatet är mycket lugnare bland annat beroende på att barnen känner sig mer stimulerade nu. Barnen uppmuntras göra det de vill göra vilket leder till att barnen inte blir rastlösa och till naturliga samspel. Barnen får ut saker av varandra och kan också lösa konflikter. Empatin har vuxit mellan barnen då personalen uppmuntrar dem att lyssna och ta hjälp av varandra först innan man frågar en pedagog. Personalen upplever också att det är färre konflikter då man medvetet pratar med varandra på ett annat sätt och gör barnen mer delaktiga i samtalen.

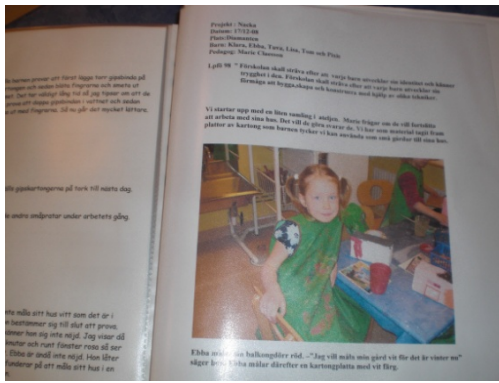
När det gäller den tekniska utrustningen finns det ett trådlöst nätverk på förskolan som möjliggör bärbara datorer och flexibilitet. I varje entré finns ett fotospel med aktuella bilder på barnen och aktiviteter. Digitalkameran används flitigt för dokumentation.

Kvalitet i pedagogiska verksamheten. Sådär har kvalitetsarbetet förändrats enligt rektor: ”*Vi har nya glasögon och ser varje barn som kompetent. Barnen kan själv. Då vågar också personalen släppa om man är trygg i yrkesrollen. Detta har varit möjligt tack vare böcker, kurser, handledning, reflektion och dokumentation.*” (Förskolerektor)

Diskussioner kring den pedagogiska verksamheten och uppdraget har varit tydligt genom de senaste åren. Vikten av att förankra och implementera läroplanen har varit angeläget. Fokuset landade då på ett mer demokratiskt lärande, utforskande material och det kompetenta barnet. Materialet ska bidra till och upplevas som roligt, utmanande och lärande.

Dokumentation av verksamhetens kvalitet/beskrivning av resultat.

Arbetet kopplas till läroplanen. Varje år går man igenom den sk kvalitetstrappan, ett instrument för självvärdering. Verksamhetsplaner görs liksom utvärderingar som skrivs ner och blir ett dokument. Ett annat mycket tydligt exempel på verksamhetskvalitet är att alla använder begreppet lära. I sk ”Lärpärmar” (portfolior) dokumenteras barnens lärande och utveckling. Förr innehöll dessa pärmar foton och teckningar idag visar bilderna ett sammanhang med reflektion som barn och pedagog gör tillsammans eller teckningar som visar på ett lärande.

Olika exempel på dokumentation ibland annat "Lärpärmar" och bildspel.

När det gäller samtal med barnen arbetas det mycket medvetet med reflektionen både individuellt och i mindre grupper. Reflektionen kan ske inför en uppgift och efter en uppgift. Barnen kan ibland reflektera tillsammans framför en dator i mindre grupper om 4-6 barn. En pedagog håller i arbetet och en pedagog skriver och fotograferar processen. Delar av materialet sätts upp på väggen vid entrén och hamnar sedan i barnets individuella pärm. Barnen själva får också fotografera ibland om de så önskar. Utvecklingssamtalen har också förändras framförallt på det sättet att alla barnen är med i delar av utvecklingssamtalet och får berätta om sig själva och sitt lärande med hjälp av sin lärpärm. Pedagogerna har fokus på det positiva och nästa steg i barnets utveckling inom olika områden.

Kvalitet i pedagog-barn relationen. Hur miljön har utvecklats beskrivs av förskolerektor såhär:

"Miljön förändras ständigt med nya stationer och nya miljöer för stimulans." (förskolerektor)

Personalen försöker skapa trygghet och tillit till barnens egen förmåga att klara saker själva eller med hjälp av andra. Barn är kompetenta och att hålla detta positiva förhållningssätt är en medveten strategi. Barnen får aktivt vara med och påverka. Att spegla varandra enskilt och i grupp är viktigt.

Exempel på det kompetenta barnet.

Flickan ovan är ca 1 år och 4 månader och tar själv mat, sätter sig och äter samt dukar av efter måltiden.

Pedagogen fortsätter och berättar om sin egen roll som pedagog. Förr var personalen med i spelet om ett barn ville spela till skillnad från nu då de sitter bredvid men är där de spelar. En annan pedagog menar att de nu är medforskare och inte intar "frökenrollen".

Samarbetet hem och förskola. Även samarbetet och relationen mellan förskolan och föräldrarna har förändrats menar de intervjuade pedagogerna. Föräldrar är nu mer intresserade av barnverksamheten och många gånger får förskolan beröm av föräldrarna. Själva samspelet har utvecklats, menar en intervjuad.

"Förr servade vi föräldrarna mer. Förr satt vi i hallen när de kom nu måste föräldrarna gå in och se och prata. I dag skriver vi månadsbrev." (pedagog)

Pedagogerna försöker berätta om vad barnet gjort, vilka stationer han/hon varit på samt kommunicera förhållningssättet till barnets utveckling mer medvetet.

Hjälp och stöd till barnet. Den stora förändringen handlar om synen och fokuset på barnet. Förr handlade detta mycket om vad barnen inte kunde nu mer på att jobba på vad barnen kan och hur de utvecklas. Nu tittar man på behov av stöd och fokus på kunnande. Förskolan har inga IUP. Då förskolan är Reggio inspirerad tittar pedagogerna mycket på barnens miljö och på vilket sätt den kan förändras för att stödja individuella barn i sin utveckling. Om ett barn är för tyst eller rörligt hur kan miljön stötta då? Vad behöver göras alternativt förändras i miljön? I vissa fall kopplas såväl psykolog som specialpedagoger in och därmed möjligheten att avgöra resurser för stöd.

Avgörande faktorer i utvecklingen av kvalitet

Hur kvalitetsarbetet har fokuserats, fördjupats och tydligt utvecklats kan sammanfattas på följande sätt:

- Genom ett starkt och tydligt ledarskap har kvalitetsarbetet förankrats och utvecklats mycket tack vare omfattande satsningar på delaktighet och kompetensutveckling.

- Pedagogers positiva förhållningssätt och arbetssätt är genomgripande där förskolan och pedagogerna kan möta det kompetenta barnet i ord och i handling samt utvecklingsmiljöer skapas, utvärderas och utvecklas ständigt för att möta barnens behov.
- Lärandet är i fokus bland annat genom tydliga strategier för samlärande (såväl mellan personalen som mellan barnen) och reflektion kring lärande och utveckling. Omfattande dokumentation kring barnets lärande (pärmar, väggar, bildspel) och barns delaktighet i utvecklingssamtal är synliggörande, tydliggörande, ansvariggörande och medvetandegörande.
- Organisatoriska strukturer stödjer ovan nämnda processer och följs upp för ständig utveckling.

Sammantaget har utvecklingsarbetet inte bara bidragit till att rektor, pedagoger, barn och föräldrar är mycket nöjda och har en allt större gemensam bild av vad förskolan har att erbjuda. Förskolan kan också på ett tryggt och trovärdigt sätt berätta om sin verksamhet i externa sammanhang exempelvis vid rekrytering av såväl barn som pedagoger eller vid allt mer frekventa studiebesök.

”Jag kan se att vårt arbetssätt har lett till gladare pedagoger som är initiativrika, lägre sjukfrånvaro, lättare att rekrytera nya pedagoger, fler och fler föräldrar väljer oss och föräldrarna är engagerade.” (Förskolerektor)

Det har varit angeläget och inspirerande att mera ingående via intervjuer, enkäter och deltagande observationer få följa förskolan Kristallen som själv har tagit initiativ till kvalitetsarbete. Man har på så sätt gjort sin röst hörd och sin verksamhet synlig. Att gå in i ett kvalitetsarbete och öppet granska och redovisa sina starka och svaga sidor som grund för ett förbättringsarbete är både modigt och konstruktivt. (Ellmin & Ellmin Cederholm, 2009)

Kristallen är ett exempel på ett effektivt kvalitetsarbete på en enskild förskola. Hur kan det så se ut på kommunnivå?

Uppsala – Lärdomens stad

Uppsala kommun är ett exempel på en kommun som de senaste åren medvetet och fokuserat satsat på att göra förskolan i kommunen tydlig. Sedan 2007 annonserar kommunen i de lokala tidningarna om ”Förskolan i lärdomens stad - Lekfullt lärande för livet”. Visionen i kommunen är att ”Alla barn ska lyckas”. Budskapet är att ”Alla barn är välkomna hos oss”. Annonserna visar på en vision om en kvalitativ förskola med kompetenta pedagoger som har fokus på barns lärande och trivsel men också en ambition att föra en dialog med föräldrar. Liknande informationsinsatser är ett sätt för förskolan att våga sticka ut och visa åt vilket håll man vill gå. Visionen är tydlig och reaktionerna har varit blandade alltifrån viss irritation till ett konstruktivt externt tryck på kommunen att leva upp till visionen. Det centrala ledarskapet visar tydligt internt att det är kompetensutveckling, olika strategiska och konkreta satsningar

som är i fokus. Ledningen ser sitt uppdrag som ett stöd till verksamheten för att de som arbetar på de olika enheterna skall lyckas med sina åtaganden.

Två utvecklingsperspektiv - pedagogiken och pedagogen

Verksamheten i Uppsalas förskolor utvecklas utifrån två perspektiv: Pedagogiken (verksamhetens innehåll och utveckling enligt styrdokumentet) och Pedagogen (medarbetare och hur de sköter verksamheten).

Pedagogiken. För att utveckla pedagogiken i en hållbar riktning så arbetar kommunen för att stimulera fler insatser kring fyra områden.

1. Språk, språkmedvetenhet och kommunikation.
2. Matematik för små barn.
3. Hållbar utveckling.
4. Pedagogisk dokumentation

Pedagogen. Det finns ett medarbetar-/ledarkort för att det ska bli tydliga förväntningar på alla medarbetare. Här finns också kommunicerade krav i befattningen för förskollärare och barnskötare kring olika ansvar och förväntningar. En gemensam etisk kod är framtagen som bygger på en tydlig värdegrund och fokuserar på förhållningssätt och bemötande.

För att stödja utveckling i verksamheten ordnas olika insatser för pedagogerna/medarbetarna för att de ska kunna uppfylla de förväntningar som finns. Centralt anordnas tex inspirationsdagar med efterkommande workshops inom prioriterade fokusområden.

På ledningens uppdrag har jag genomfört portfolioutbildning (pedagogisk dokumentation) och handledning i portfoliomethodik. Tidigt tydliggjordes två utgångspunkter för detta utvecklingsarbete. Portfolioarbetet ska ha fokus på barns och pedagogers lärande. Ett lärande som bidrar till att verksamheten synliggörs och tydliggörs såväl internt som externt. Det andra är att portfolioarbetet bör ses som en integrerad del av förskolans kvalitetsarbete och inte ses som en isolerad och separat företeelse.

Utvecklingsarbetet har mött stort gehör därför att det är ett arbete som passar förskolans mål och arbetssätt då portfoliomethodiken är:

En lärstrategi - ett sätt att fokusera barnets/pedagogens eget lärande och samlärande (med andra). Det är en lärstrategi som söker skapa lärmiljöer som gynnar optimalt lärande genom att utgå från barnets aktiviteter, delaktighet och förmåga att reflektera.

En kommunikationsstrategi - som skapar ett konkret och tydligt underlag för samtal och dialog med barn, pedagoger och föräldrar. När kunskap och lärande blir tydligt för barnet/pedagogen blir också budskapet tydligt till den man kommunicerar. Konkreta exempel att visa för barn och föräldrar underlättar dialogen och samförstånd i exempelvis utvecklingssamtal.

En utvärderingsstrategi - med hjälp av portfolion försöker man så långt som möjligt också spegla barnets utveckling och lärande på ett mer helhetsbetonat och nyanserat sätt. Portfolio kan användas för att synliggöra lärande och utveckling men dokumentationen i sig ska också bidra till ytterligare lärande.

Pedagogers eget portfolioarbete som parallellprocess

I portfolioutveckling får deltagare göra sin egen portfolio som en parallellprocess till barnens portfolioarbete. Den egna portfolion under utbildningstiden bygger på uppgifter som innefattar pedagogernas egen reflektion kring specifika situationer med barnen i verksamheten. Reflektionen är på många sätt den bärande kraften varifrån erfarenheterna omvandlas till lärande. Om man inte lyckas sätt ord på vad man varit med om och gjort har man inget gott ägandeförhållande till det man erfar. Att som pedagog säga ”kom och se vad jag gör” räcker alltså inte. Att lägga en struktur för olika frågeställningar hjälper oss att se olika möjligheter i form av nya lösningar. (Ellmin & Ellmin Cederholm, 2006)

Mellan varje utbildningstillfälle får pedagogerna en uppgift som bygger på att identifiera en positiv situation som pedagogen varit med om under veckan, exempelvis hur pedagogen hjälpt ett barn att dokumentera i sin portfolio, som ska beskrivas och reflekteras kring enligt följande frågor:

Exempel på frågor för individuell reflektion:

Vad har jag lyckats med idag/denna vecka?

Vad har känts bra och rätt?

Vad var det som gjorde att det blev bra?

Vad har medarbetarna/barnen varit med om/lärt sig?

Hur vet jag det?

Får jag några idéer om hur jag kan gå vidare?

Det centrala är att synliggöra och tydliggöra det egna kunnandet. Där finns det mycken kraft att hämta så att man kan använda sin befintliga kompetens för att komma vidare.

Pedagoger har fått lämna in två individuella reflektioner under vårt utvecklingsarbete. Utifrån dessa kan vi sammanfattande konstatera:

- Att fånga tillfällena i vardagen och lära i och av dem är en aha-upplevelse som ger energi. Tiden är alltid en aktuell fråga men också en möjlighet att utnyttja på nya och andra sätt.
- Att vara förberedd och planera inför uppgifter med barnen ger fokus och goda resultat.
- Att få syn på det kompetenta barnet är kraftfullt och stärker både barnen och pedagogerna.

- Att synliggöra sin egen förmåga och se att *jag kan* (och sätta ord på det) stärker yrkesrollen och identiteten.

Portfoliodokumentation exemplet Matteglädje

Nedan kan vi följa en av deltagarnas beskrivning av en positiv situation och pedagogens reflektion kring detta.

Matteglädje!

Efter lunchen åt vi frukt. Thea fick fem päronpengar och upptäckte snabbt att hon hade lika många päronpengar som fingrar.
- Kolla, lika många!, sa Thea och såg stolt ut.

L.S 2009-02-13

Thea berättar om bilderna.

Thea: "Titta, där är jag!"

L.S: "Vad gör du?"

Thea: "Jag håller fingrarna på varje päron."

L.S: "Jaha, hur gjorde du det?"

Thea: "För att det var fem och då kunde jag lägga fem."

L.S: "Du kom på det. Hur visste du att det var fem?"

Thea: "Om man sätter ett på varje finger kan man se hur många det är."

L.S: "Lärde du dig nåt när du gjorde det här?"

Thea: "Då kan man veta hur många päronpengar det var. Om det var tio så kunde man sätta dem på alla fingrar, för fem plus fem är tio!"

L.S 2009-05-15

Tidigare under terminen hade en flicka, Thea, upptäckt att hon fick samma antal päronpengar som antalet fingrar på ena handen. Idag satt jag och kollade igenom bilder sedan tidigare, med Thea bredvid mig. Vi kom fram till bilderna på henne och hon reagerade direkt "kolla, där är jag" och började berätta om tillfället. Vi pratade kring tillfället och hon berättade gärna. När vi hade pratat klart så frågade jag henne om hon skulle vilja sätta in bilden med hennes tankar till i sin portfoliopärm. Hon blev glad och sa att hon gärna vill det.

Syftet från början var att dokumentera Theas upptäckt att det var lika många päronpengar som fingrar. Sedan blev fotona kvar i kameran och ingenting gjordes med bilderna. Det var roligt att Thea själv såg bilderna och ville prata om dem (reflektera!). Självt upptäckte jag hur roligt det var att låta barnen vara med och reflektera och själva bestämma om just detta ska vara med i portfolion. Tidigare har vi pedagoger gjort det mesta jobbet kring portfolion och även valt ut vad som ska sättas i portfolion. Jag tror att Thea uppskattade att få fokus på sig själv

och sin upptäckt. Jag hoppas att hon lärde sig att det hon gör är viktigt och intressant. Eftersom Thea verkade glad och gärna berättade om händelsen tror jag att detta kan stämma. Pedagog, förskola Uppsala

Från strategi till konkreta vardagssituationer

Det är ytterst pedagogerna och deras relation till barnen som visar hur Uppsala kommun lever sin vision och hur strategiska prioriteringar verkligen ger resultat i verksamheten. Ovan exempel får gestalta en pedagog och hennes konkreta dokumentationsarbete tillsammans med ett barn i förskolan – ett sanningens ögonblick.

Portfoliodokumentationen gör barn och pedagoger tillsammans. Därmed blir dokumentationen och samtalen (kommunikationen) något som inte bara *speglar* utveckling och lärande utan också *bidrar till nytt lärande*. Här blir Portfolioarbetet ett led i kvalitetsarbetet då det

- synliggör verksamheten - koppling till kvalitetstänkande och läroplanen
- möjliggör förutsättningar för delaktiga och kompetenta barn
- möjliggör förutsättningar för delaktiga och kompetenta föräldrar
- medvetandegör och synliggör professionella pedagoger: (reflektion – medvetenhet, kommunikationsunderlag och argument stöd och lärande i arbetslag/organisation)

Avslutande kommentar

Insatser från såväl regering, kommuner som från den enskilda förskolan på kompetensutveckling kan förstärka förskolan som en plats för lek och lärande. Bilden av förskolan skapas bland annat av dem som är djupt engagerade i verksamheten pedagoger, barn och föräldrar. Kommunikationen och förmåga att på ett tydligt sätt gestalta och kommunicera vad, hur och varför verksamheten, pedagogiken och lärandet ser ut som det gör bidrar till att påvisa förskolans kvalitativa arbete och stärka den samma, ledare och pedagoger i förskolan. Jag har försökt beskriva hur såväl det lokala kvalitetsarbetet som en strategisk satsning på kommunnivå kring pedagogisk dokumentation bidrar enligt ovan till bilden av förskolan på ett konkret och tydligt sätt. Det vardagliga arbetet gestaltas, konkretiseras och kan på så sätt lättare kommuniceras internt och externt i verksamheten. Flera vägar leder följaktligen till den goda förskolan om visionen, målen, idén eller vägen är tydligt förankrad. Att se kommunikationen som en strategisk resurs i detta arbete är ett sätt att sprida bilden av den goda förskolan.

Referenser

- Asplund, Carlsson, M, Pramling, Samuelsson, I. m.fl (2001). *Målinriktat arbete i förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Dahlberg, G., 2007. Artikeln i Förskolan nr 10/2007 *Kräv global satsning på förskolan*.
- Ekholm Petersson, M & Sjögren, A. (2006). *Föräldrars föreställningar om kvalitet i förskolan. – deras tankar om förskolans genuspedagogiska uppdrag*. Malmö högskola, lärarutbildningen.
- Ellmin, R (2005). *Portfolio – sätt att arbeta, tänka och lära*. Ekelunds förlag (3:e upplagan).
- Ellmin, R & Ellmin, B. (2003). *Att arbeta med portfolio – teori, förhållningssätt och praktik*. Gothia.
- Ellmin, B. & Ellmin Cederholm U., *Portfolio för professionell utveckling. Att leda sig själv och andra.*, Gleerups.
- Ellmin, R. (2006). *Rätt DoS för lärande. – Dokumentation och Samtal*. Gleerups.
- Ellmin Cederholm, U & Ellmin, R. (2009). *Kvalitetsarbetet i förskolan . Del 1: Kvalitetsarbetet i förskolan – bakgrund och kunskapsöversikt. Del 2: Kvalitetsarbete i förskolan med Qualis-modellen – resultat, möjligheter och utmaningar*.
- Ellmin, R. & Ellmin Cederholm, U. (2009). *Kvalitetsarbetet i skolan . Del 1: Kvalitetsarbetet i skolan – bakgrund och kunskapsöversikt. Det 2: Kvalitetsarbete i skolan med Qualis-modellen – resultat, möjligheter och utmaningar*.
- OECD, *Starting Strong II - Early Childhood Education and Care*, 2006
- Pramling Samulesson, I & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund*. Lund:
- Skolverket (2001b). *BRUK – för kvalitet i förskola och skola*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2005). *Kvalitet i förskolan*. Allmänna råd och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes
- Skolverket (2009). *Redovisning av uppdrag om Förslag till förtydliganden i läroplanen för förskolan*. Stockholm: Skolverket.